

Stortingets næringskomité
Stortinget
0026 OSLO

Vår saksbehandler
Sigrun Pettersborg

Vår dato
02.04.2024
Deres dato

Vår referanse
24/00260-3
Deres referanse

Høringsinnspill fra Norges Bondelag til Meld. St. 11 (2023–2024) Strategi for auka sjølvforsyning av jordbruksvarer og plan for opptrapping av inntektsmogleighetene i jordbruket

Norges Bondelag støtter regjeringens mål om å øke sjølvforsyningsgraden av jordbruksvarer til 50 prosent. Vi er glad for at det nå er lagt fram en stortingsmelding for hvordan nå dette målet. Det er viktig og riktig at planen for opptrapping av inntektene i jordbruket, prinsippene for hvordan regne ut bondens inntekt og hva som skal inngå i inntektsberegninga er en del av Stortingsmeldinga om økt sjølvforsyning. En løpende norsk matproduksjon er den viktigste beredskapen og er ikke mulig uten at inntektene i jordbruket sikrer lønnsomhet og rekruttering. De målsettingene Stortinget skal behandle er avgjørende for å sikre egen verdikjede for mat i Norge framover. Det betyr at alle elementene i regjeringens strategi henger sammen og må følges opp med konkrete tiltak.

Norges Bondelag vil understreke behovet for rask behandling i Stortinget slik at stortingets vedtak kan legges til grunn i vårens jordbruksforhandlinger.

Strategi for økt sjølvforsyning

I dag ligger vi i gode avlingsår på om lag 40 prosent sjølvforsyningsgrad av varer produsert i norsk jordbruk på norsk før. Sjølvforsyningsgraden er et resultat av norskandelen i det norske forbrukere spiser og det dyra føres med. Situasjonen i landbruket er på mange måter svært bekymringsfull og det er helt nødvendig med en forsterket innsats for å nå målet om økt sjølvforsyning det vil si økt matproduksjon, arealbruk og rekruttering.. Regjeringa setter et ambisiøst mål som må følges opp med kraftfulle tiltak.

Norges Bondelag vil peke på noen overordnede politiske områder som må prioriteres dersom en skal opprettholde og styrke en bærekraftig matproduksjon over hele landet. Det ligger allerede mange verktøy for sjølvforsyning i jordbruksavtalen som følges opp der. Men vi ber i tillegg Stortinget legge tydelige føringer for den snuoperasjonen som er helt nødvendig hvis norsk landbruk virkelig skal fylle den store oppgaven det er å produsere mer mat til norske forbrukere og sikre beredskapen gjennom aktiv næringsvirksomhet i hele landet.

De politiske målene for landbrukspolitikken i Norge er matsikkerhet og beredskap, landbruk over hele landet, økt verdiskaping og bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser.

Bondelagets Servicekontor AS

Norges Bondelag

Postadresse: Postboks 9354 Grønland, 0135 OSLO, Tlf: 22 05 45 00
Besøksadresse: Landbrukets Hus, Hollendergata 5, 0190 OSLO
Bankkonto: 8101.05. 91392, **Org.nr.:** 985063001 MVA
bondelaget@bondelaget.no, www.bondelaget.no

Bankkonto: 8101.05.12891
Org.nr: 939678670

Strategien for økt sjølforsyning gjør det helt nødvendig å forsterke innsatsen for å øke matproduksjonen og arealbruken i sårbare områder og sikre at det er nok bønder til å opprettholde kompetansen, fagmiljøene og rekruttering.

I den sammenheng vil Norges Bondelag be Stortinget ha særlig fokus på 4 områder:

1. Landbruk i hele landet med fokus på sårbare områder, særlig Nord-Norge
 Det å opprettholde et aktivt landbruk i hele landet er avgjørende i en beredskapssammenheng og dermed også for økt sjølforsyning. I mange deler av landet er utviklingen svært bekymringsfull når det gjelder antall bruk, arealbruk, matproduksjon og grunnlaget for en desentralisert foredlingsindustri. I noen deler av landet er landbruksnæringen i en så kraftig tilbakegang at resultatet kan bli områder uten aktive gårdsbruk og med gjengroing. Spesielt alvorlig er utviklingen i nord. For å snu denne utviklingen må det iverksettes tiltak både innenfor og utenfor jordbruksavtalen som gir investeringer og sikrer økonomien til bøndene i sårbare områder, fortsatt foredlingsindustri og en bruksstruktur tilpasset det lokale produksjonsgrunnlaget.
2. En matproduksjon rustet for en urolig verden
 Landbruket har en viktig rolle i totalberedskapen, i tillegg til å sikre matforsyningene. Landbruket blir direkte påvirket av urolige tider og endret klima. Kornlager, eget såkorn og lager av driftsmidler er viktige tiltak. Men risikoen og usikkerheten øker også på den enkelte gård. Risikoreduserende tiltak blir derfor viktigere framover som f.eks. bedre erstatningsordninger og finansiering av tiltak for å klimatilpasse produksjonen.
3. Økt arealbruk og ta vare på dyrkajorda
 Regjeringen understreker at økt planteproduksjon er avgjørende for å øke sjølforsyningsgraden. De peker på bruk av beiteressursene og gras framfor kraftfôr til grasbaserte produksjoner. Norges Bondelag mener det er bekymringsfylt at grasdekte arealer i mange områder enten gror igjen eller drives svært ekstensivt. De viktigste tiltakene for å snu denne utviklingen er å opprettholde arbeidsfordelingen i norsk jordbruk blant annet gjennom prisnedskrivingsordningen og stimulere til økt grovfôrproduksjon av høyere kvalitet. Riksrevisjonen og Totalberedskapskommisjonen har pekt på behovet for å ta vare på dyrkajorda ved å unngå nedbygging gjennom mer restriktivt jordvern og ved å opprettholde kvaliteten på jordsmonnet med drenering, kalking, osv.
4. Bedre velferdsordninger og rekruttering
 Et landbruk over hele landet som produserer mer mat, forutsetter at ungdommer synes det er attraktivt å velge bondeyrket som levevei. Det handler om muligheten til å ha ei inntekt på nivå med andre, men det handler også om tilgang på investeringsmidler, velferdsordninger som gjør det mulig å ha et moderne familieliv, tilgang til inspirerende produsentmiljøer og relevante utdannings- og kompetansetilbud.

Regjeringen har pekt på 3 viktige områder for økt sjølforsyning og Norges Bondelag har følgende kommentarer til disse:

1. Økt etterspørsel etter norsk mat:
  - a. Da må vi gjøre det enkelt å velge norsk. Opprinnelsesmerking bør utvides for å gi forbrukerne mulighet til opplyste valg og det må innføres krav til opprinnelsesmerking også i storhusholdning og restauranter (HORECA) mv.
  - b. Flere varer kan vi produsere mere av, men importkvoter og utilstrekkelig tollvern setter begrensninger for norskproduserte varer. Importvernet er viktig for å sikre konkurransekraft for norsk, trygg mat produsert over hele landet. Stortinget må følge opp med overgang til prosenttoll på flere landbruksvarer slik WTO-avtalen gir rom for.
  - c. Det offentlige er en stor innkjøper og må gjøre nødvendige endringer slik at det enkelt kan kjøpes inn norsk mat til offentlige kantiner osv. (jf. Intensjonsavtale med Ørlandet flystasjon).
2. Økt norskandel i mat og fôr:
  - a. En viktig forutsetning for å opprettholde og øke produksjonen av det som trengs er å øke inntekta til bonden.
  - b. Bondens stilling i verdikjeden for mat må styrkes. Stortinget må følge opp og få fortgang i de mange gode forslagene de selv la fram våren 2022 for å bedre konkurransesituasjonen i verdikjeden for mat og styrke bondens posisjon:

- i. Tiltak som bidrar til at matprodusentene får en rettferdig andel av verdiskapinga i verdikjeden for mat.
  - ii. Pålegge felles merkeordning for EMV med kjedenavn, produsent og produktets opprinnelsesland.
  - iii. Se på virkningene av vertikal integrasjon og EMV på konkurransesituasjonen, priser og utvalg. Dette er ikke tilfredsstillende fulgt opp i Samfunnsøkonomisk Analyse sine rapporter.
  - iv. Sikre konkurranse og mer åpenhet innenfor grossist- og distributørleddet i dagligvarehandelen.
  - v. I tillegg må det sikres at rabatter gitt til dagligvaren må følge varen helt fram til forbruker. Det trengs mer åpenhet om prisdannelsen fra varen forlater bonden og helt fram til forbruker. Bonden er helt avhengig av en velfungerende verdikjede for å få varen helt fram til forbruker med en rettferdig andel av verdiskapinga.
- c. Legge til rette for videreutvikling av landbruket og næringsmiddelindustrien, for eksempel næringsutvikling og finansiering av utslippsreducerende tiltak.
  - d. Hva dyra spiser er viktig, og mer norskproduserte karbohydrater og protein i dyrefôret er nødvendig for å øke sjølforsyningen. Mer og bedre grovfôr kan redusere kraftfôrforbruket og dermed øke norskandelen i fôrrasjonen. Det vil også gi mulighet for å bruke mer norsk korn i kraftfôret og øke norskandelen i fôret slik også regjeringen legger vekt på.
3. Produksjon på norske ressurser i tråd med etterspørselen
    - a. Stortinget må øke sjølforsyningsgraden ved å stimulere til økt planteproduksjon til mat og fôr i tråd med etterspørselen og øke sjølforsyningsgraden for husdyrprodukter.
    - b. Kosthold i tråd med norske ressurser og mer norsk i handlekurven. Vi er avhengig av at forbruker velger norskproduserte varer i butikken. Det forutsetter at vi produserer det markedet vil ha, og at landbruket produserer god, sikker og trygg mat på norske ressurser. Derfor ønsker Bondelaget et strengere regelverk knyttet til opprinnelsesmerking av matvarer (jf. 1a). De nye kostholdsanbefalingene vil vri forbruket i retning av varer vi ikke har naturgitte forhold for å produsere i Norge. Norges Bondelag mener derfor at de nye kostholdsrådene vil gjøre det vanskeligere å nå sjølforsyningsmålet.
    - c. Hensynet til lokal matsikkerhet og ressurstilgang verdiskaping og arbeidsplasser tilknyttet landbruksproduksjonen må ligge til grunn for strategier og retningslinjer for offentlige innkjøp.

Plan for opptrapping av inntektsmulighetene i jordbruket

Norges Bondelag har bedt om en opptrappingsplan for inntektene i jordbruket, basert på nye beregningsprinsipper i tallgrunnlaget til bruk for inntektssammenligning med lønsmottakerne. Situasjonen i jordbruket er slik nå at inntektene må løftes betydelig for å sikre investeringer og rekruttering til næringa over hele landet. Norges Bondelag er derfor tilfreds med at tallgrunnlag og opptrappingsplan nå legges fram. Det er første opptrappingsplan siden 1975, og det er en viktig milepæl at det nå er inntektsnivået som skal sammenlignes med andre grupper, ikke inntektsutviklingen.

Inntektsmålet i Meld. St. 11 (2023-2024) er å «auke inntektsmulighetene med sikte på å lukke den gjennomsnittlige inntektsforskjellen til eit justert gjennomsnitt av løn for arbeidstakarar fram til 2027.» Det er knyttet en rekke vilkår til «ambisjonen», som blant annet markedsbalanse, fortsatt produktivitetsutvikling og omstilling, styrka konkurransekraft, budsjettstøtte innenfor rammene av WTO-avtalen og at de største bruka over tid må hente mesteparten av inntektene gjennom markedet.

Norges Bondelag ber derfor Stortinget klargjøre inntektsmålsettingen i tråd med tidligere vedtak og sikre en varig inntektsjamstilling mellom jordbruket og andre grupper også etter opptrappingsperioden. Stortinget må slå fast at jordbrukets inntektsmuligheter skal ligge på nivå med arbeidstakere basert på samme timetall i årsverket. Inntektsmålsettingen gjelder alle bruk og forutsetter et jordbruk over hele landet.

Norges Bondelag ga høringsinnspill til NOU 2022:14 Inntektsmåling i jordbruket etter en omfattende prosess i egen organisasjon og det er denne som ligger til grunn for våre kommentarer til Stortingsmeldinga kapittel 7 for øvrig¹:

Normeringsfaktor (avgrensninger og forutsetninger):

På tross av at produktivitetsutviklingen i jordbruket har vært enorm og på linje med oljeindustrien², legger regjeringen opp til en normeringsfaktor på 20 %. Det innebærer at inntektssammenligningen skal foregå på et nivå 20 % over inntektene i den modifiserte totalalkylen fra Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ) fratrukket en avsetning til investeringer i avskrivbar kapital. Norges Bondelag mener at en normeringsfaktor på 20% er svært urimelig. Med landbruk over hele landet som landbrukspolitisk mål er det store variasjoner i de naturlige forutsetningene på norske gårder, og det må inntektstberegningen ta hensyn til. Prosentatsen vil i tillegg få større betydning i kroner etter hvert som inntektsnivået øker, dvs differansen mellom inntekta i den modifiserte totalalkylen og sammenligningsinntekten til andre grupper vil øke. Dersom man for eksempel i et jordbruksoppgjør legger til rette for å redusere inntektsgapet med 60.000 kr/årsverk (jf. 2023-oppgjøret) vil en normeringsfaktor på 20 % tilsi en beregnet reduksjon i gapet på 72.000 kr/årsverk uten at noe i realiteten er endret. Den faktiske inntektsavstanden mellom bønder og sammenligningsgruppa øker, mens den beregnede avstanden reduseres. Dersom Stortinget legger inn en normeringsfaktor, må normeringsfaktoren settes vesentlig lavere enn 20 % og legges inn som et fast kronebeløp.

Norges Bondelag mener primært at inntektssammenligningen bør foregå med utgangspunkt i observerte inntektstall uten normering.

Årsverksbegrepet: Regjeringen vil fortsatt at et årsverk i jordbruket skal utgjøre 1 845 timer, om lag 145 timer mer enn ei arbeidsuke på 37,5 timer utgjør. Da modellbruk lå til grunn for inntektssammenligning inngikk flere «levetårnsfaktorer» som ble tallfesta. En av disse var reisetid slik regjeringen også argumenterer med nå, mens de andre faktorene ble fjerna i 1993 ved overgangen til bruk av totalalkylen i inntektssammenligninga. Inntektsutvalget mente at levetårnsforhold ikke burde inngå i en tallfestet inntektssammenligning³. Når bondens inntekt skal sammenlignes med lønsmottakere, må det vi sammenligner være mest mulig likt. Selvsagt skal det være like mange timer bak et årsverk i jordbruket som i resten av samfunnet. Forskjellen mellom 1 845 og 1 700 timer utgjør ca. 7,8 % av arbeidstida. Regjeringens forslag vil dermed løfte opp inntektsnivået i jordbruket med 7,8 %, sammenlignet med om en hadde lagt samme timetall som lønsmottakere til grunn. I Stortingsmeldinga knyttes timeantall i årsverket til at rapportert arbeid fra familiemedlemmer også inngår i familieårnsverka. Dette er to separate vurderinger, der vurdering av arbeidsforbruk ligger i oppdraget BFJ har fått fra partene mens antall timer i et årsverk må avklares politisk.

Norges Bondelag ber Stortinget slå fast at et årsverk i jordbruket består av samme timetall som i resten av samfunnet, 1 700 timer per årsverk.

Avsetning til investeringer i avskrivbar kapital:

Regjeringen legger opp til at BFJ skal beregne en årlig «avsetning til investeringer i avskrivbar kapital». Det betyr at Regjeringen i tallgrunnlaget vil godtgjøre prisstigningen på den avskrivbare egenkapitalen, dvs. maskiner, redskap bygninger osv. Det skal brukes prisindekser på denne typen varer til å beregne størrelsen på avsetningen som skal trekkes fra inntekten i den modifiserte totalalkylen. Det betyr at denne avsetningen vil variere med prisutviklingen på disse varene, som kun utgjør om lag 60 % av egenkapitalen i jordbruket. Regjeringens forslag sikrer at denne delen av egenkapitalens verdi opprettholdes, men gir ingen avkastning til resten av kapitalen som er

¹ <https://www.bondelaget.no/getfile.php/131052992-1673866611/MMA/Dokumenter/Brev/H%C3%B8ringssvar%20NOU%202022%2014%20Norges%20Bondelag.pdf>

²

NILF NOTAT 2012–4 Innovasjon i landbruket
<https://nibio.brage.unit.no/nibio-xmlui/bitstream/handle/11250/2449078/NILF-Notat-2012-04.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

³ NOU 2022:14, kap. 7.2

bundet i drifta. Denne kapitalen, som for eksempel jord, taper ikke verdi, men er fortsatt innskutt egenkapital i drifta. Denne måten å godtgjøre egenkapitalen på er prinsipielt annerledes enn alternativverdi som Norges Bondelag la til grunn i høringssvaret til NOU 2022:14. Regjeringens metode gir ikke mening å bruke på denne delen av egenkapitalen, men i en alternativverdi-løsning vil minimum lånerente være en risikovurdert avkastning som kan benyttes på all egenkapital.

Norges Bondelag mener egenkapitalen må gis en fornuftig avkastning i grunnlagsmaterialet som skal brukes i inntektsnivåsammenligningen med lønnsinntakerne.

Regjeringen foreslår at det beregnes en avsetning for å vedlikeholde kun den avskrivbare delen av egenkapitalen, slik at produksjonsapparatet kan opprettholdes over tid uten å tære på egenkapitalen. Etter hvert som årene går forringes verdien av de avskrivbare driftsmidlene og verdien av egenkapitalen blir lavere. Bokført kapital er langt lavere enn investerte verdier. Dersom Stortinget velger å legge Regjeringens forslag til grunn, må avsetningen beregnes på grunnlag av den egenkapitalen som ble satt inn for at landbruket ikke skal tære på egenkapitalen.

Sammenligningsgruppe: Norges Bondelag støtter regjeringens forslag om å sammenligne bondens inntektsnivå med et justert gjennomsnitt i lønnsstatistikken.

Opptrappingsperioden: Norges Bondelag mener at regjeringen må oppfylle målsettingen i løpet av denne stortingsperioden.

Avslutningsvis vil Norges Bondelag understreke at både strategien for økt sjølforsyning og opptrappingen av inntektene i jordbruket må skje etter Stortingets vedtak og føringer, og gjennomføres i samarbeid med faglaga med jordbruksforhandlingene som viktig verktøy.

Med vennlig hilsen

Elektronisk godkjent, uten underskrift

Bjørn Gimming

Sigrid Hjørnegård